

JAKA POLSKA PO WOJNIE?

ANI SANACYJNA, ANI SOWIECKA

II WOJNA ŚWIATOWA

JAKA POLSKA PO WOJNIE

**Ani sanacyjna,
ani sowiecka**

Pod redakcją Pawła Dybicza i Józefa Stępnia

Fundacja Oratio Recta
Warszawa 2020

Projekt okładki:
Iza Mierzejewska

Redaktor:
Paweł Dybicz

Korekta:
Agata Gogołkiewicz

Opracowanie graficzne i łamanie:
Dorota Markowska-Burbelka
Anna Rosiak

Zdjęcia na okładce: Foka/Forum
Zdjęcia: Narodowe Archiwum Cyfrowe, East News, Wikipedia,
National Archive, Forum, PAP, Instytut Polski i Muzeum
im. gen. Sikorskiego w Londynie/Archiwum Fotografii
Ośrodka KARTA

ISBN 978-83-64407-74-1

Wszelkie prawa zastrzeżone
All rights reserved

Wydawca:
Fundacja Oratio Recta
ul. Inżynierska 3 lok. 7
03-410 Warszawa
www.tygodnikprzeklad.pl
sklep.tygodnikprzeklad.pl
e-mail: przeklad@tygodnikprzeklad.pl

Druk i oprawa: Alkor

Im słońeczko wyżej, tym... Stalin bliżej

Paweł Dybicz

Józef Stępień

Kłęska wrześnieiowa, ucieczka władz państwa sanacyjnego, życie pod okupacją wzmogły dyskusje partii i środowisk politycznych, a także zwykłych obywateli na temat tego, jaka ma być Polska po wojnie. Jaki po wyzwoleniu powinna mieć kształt granic, ustroju, na jakich zasadach funkcjonować? Tak by zabezpieczyć wolność kraju i obywateli, ale także uwzględnić to, co Polacy rozrzućeni po świecie „dobrowolnie” (uciekierzy) czy przymusowo (obozy, roboty przymusowe, wywózki) zobaczyli w innych państwach. Dobrego i złego. Przede wszystkim na Zachodzie. Tam obywatele Rzeczypospolitej spostrzegli, że poza opłotkami polskiej wsi i żydowskich miasteczek świat wygląda inaczej, że są farmerzy, rolnicy, pracownicy czy robotnicy, a nie małorolni chłopcy czy bezrobotni biedacy w miastach, że ludzie mieszkają w domach, a nie w chałupinach, że mają liczne prawa, potrafią pisać i czytać.

W październiku 1939 roku we Francji odtworzono władze polskie, ale nie uzyskały one pełnego poparcia. Częściowo dlatego, że ogromny wpływ na ich skład mieli Francuzi, a częściowo dlatego, że nie było zgody wśród samych Polaków. Formalnie rząd miał wsparcie dość istotnych sił politycznych, liczących się w dwudziestoleciu międzywojennym – ludowców, socjalistów, narodowców i demokratów, a sanacyjny prezydent Władysław Raczkiewicz zrzekł się, przynajmniej formalnie, niektórych swych konstytucyjnych uprawnień na rzecz rządu. Gdy tylko jednak mógł lub nadarzała się okazja, starał się szkodzić rządowi generała Władysława Sikorskiego. Prezydent Raczkiewicz w zasadzie był figurantem, bo władzę

w środowisku politycznym piłsudczyków dzierzył ktoś inny¹. Podobnie działo się w Rządzie Jedności Narodowej. Był on taki tylko z nazwy, a każdy z jego członów, czyli Sikorski, Stronictwo Ludowe, Stronictwo Narodowe i Polska Partia Socjalistyczna, robił, co mógł, by wzmocnić (a tym samym zaszkodzić tym, których uważał za konkurentów) swe zaplecze polityczne i militarne na emigracji oraz w kraju. Niestety zły przykład dawał premier Sikorski, który przez długi czas próbował sterować rządem i krajem poprzez zaufanych ludzi, często spoza kierowanego przez siebie gabinetu, ale także Radą Narodową, która formalnie miała być namiastką parlamentu na obczyźnie².

Zarówno władzę, jak i środowiska opozycyjne łączyło jedno – strach przed Związkiem Radzieckim i komunistami. Zachowana dokumentacja rządowa czy środowisk konspiracyjnych wskazuje na to, że komunistami czy ZSRR zajmowano się bardziej niż Niemcami. Nie było zgody tylko co do jednego – czy lekceważyć Armię Czerwoną i Stalina, czy przeciwniać ich możliwości.

Rząd Władysława Sikorskiego nie tylko w początkowym okresie działania brnął w biurokrację i sprawy zasadnicze dla powojennej Polski odkładał na później, najczęściej na czas po wojnie. Nawet gdy prezentował jakiś program, to nie wychodził poza ogólniki. W kraju było inaczej. Kierownictwa organizacji wojskowych czy politycy znali ewolucję poglądów społeczno-politycznych polskiego społeczeństwa, na którego radykalizację istotny wpływ, obok wspomnianego wyżej czynnika przemieszczeń, wywierały sukcesy Armii Czerwonej oraz brak znaczących działań aliantów zachodnich, które miałyby znaczenie dla losu Polaków. Tych czynników nie uwzględniała propaganda rządowa i podziemna. Lansowała więc hasła w rodzaju „Słoneczko wyżej, Sikorski bliżej”. Gdy jednak Polacy dostrzegli ich nierealność, coraz bardziej zaczęli kierować wzrok na wschód. Sukcesy Armii Czerwonej, jej pojawienie się

---

¹ Zob. list Zygmunta Hempla, *Zakłamana historia powstania. Raporty oficerów AK: to się skończy katastrofą*, t. 4, s. 237–250.

² Pisał o tym m.in. Eugeniusz Duraczyński w licznych publikacjach.

latem 1944 roku na ziemiach Rzeczypospolitej ostatecznie wymusiły, przede wszystkim na politykach krajowych, zaprezentowanie Polakom różnych bardziej czy mniej radykalnych, a przede wszystkim konkretniejszych propozycji programowych.

Zarówno premier Sikorski, jak i jego następcą Stanisław Mikołajczyk nie byli w stanie przedstawić radykalizującym się Polakom spójnego programu reform. Trudno ocenić, czy było to wynikiem dużych rozbieżności wśród polityków na emigracji, czy też obawiali się reakcji sojuszników, od których byli całkowicie zależni. Dlatego w deklaracjach emigracyjnych władz i środowisk znalazło się mało konkretów. W okupowanym kraju podległe „Londynowi” władze Państwa Podziemnego, w obliczu nadchodzącej klęski Niemiec oraz realnego odzyskania niepodległości przez Polskę dzięki Związkowi Radzieckiemu, zaczęły głosić koncepcje programowe najpierw poszczególnych partii, a potem wypracowane przez Polityczny Komitet Porozumiewawczy.

Wraz ze zbliżaniem się Armii Czerwonej i Wojska Polskiego, wtedy zwanego berlingowcami, nabierała znaczenia lewica związana z działającym w ZSRR Związkiem Patriotów Polskich, a w okupowanym kraju z Polską Partią Robotniczą.

Dowodził tego choćby generał Tadeusz Bór-Komorowski w meldunkach do władz emigracyjnych, w których bezskutecznie próbował interweniować czy też naciskać na rząd w Londynie i tamtejsze środowiska polityczne, by zadeklarowały radykalne reformy społeczne, na przykład głęboką reformę rolną. O tym też pisał naczelny wódz generał Kazimierz Sosnkowski, niestety tylko w prywatnej korespondencji z komendantem głównym Armii Krajowej.

I jeszcze coś. Niech nikogo nie zdziwi, że Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 22 lipca 1944 roku nie zawierał rewolucyjnych postulatów. Często zresztą były one zbieżne z tymi, które wysuwały partyjne środowiska obozu londyńskiego w okupowanym kraju. Co więcej, w Manifestie PKWN znalazło się wiele postulatów, które od dziesięcioleci zgłaszali socjaliści i ludowcy. Nie był on więc żadnym komunistycznym wynaturzeniem, ale programem na miarę oczekiwań wielu Polaków.

Jaka Polska po wojnie

W dotychczasowej historiografii ukazało się kilka publikacji przedstawiających programy partii w okresie okupacji, jak chociażby praca pod redakcją Kazimierza Przybysza³ czy wiele tomów źródeł opracowanych przez Romualda Turkowskiego. Książka, która trafia do rąk Czytelnika, od wspomnianych różni się tym, że zawiera wiele tekstów z ówczesnej prasy, a także liczne przypisy i komentarze do treści archiwaliów.

* * *

Jaka Polska po wojnie jest kontynuacją wydawanej przez PRZEGLĄD serii „II wojna światowa”, w której ukazała się już książka zatytułowana *Kto odpowiada za klęskę wrześniową*. Archiwalia zebrane w niniejszym tomie zostały ułożone chronologicznie, w większości publikowane są w całości, opuszczenia zaś zaznaczono kwadratowymi nawiasami. W niektórych dokumentach są luki wynikające ze zniszczeń lub niemożności odczytania tekstu, co odnotowano w przypisach.

Wszelkie wyróżnienia w dokumentach w postaci podkreśleń, wygrubień, wielkich lub małych liter (jeśli nie zaznaczono inaczej) pochodzą od wystawcy dokumentu bądź jego adresata. Pozostawiono w nich też ówczesną składnię i pisownię. Publikowane w oryginalnym kształcie archiwalia pozwalają poznać język tamtejszej elity i obowiązujące wtedy zasady pisowni. Poprawiono natomiast bez zaznaczania oczywiste błędy maszynowe, powstałe przy rozszyfrowaniu dokumentów lub zamianie maszynopisów na druk.

Zapraszamy do zakupu pełnej wersji książki

---

³ *Wizje Polski. Programy polityczne lat wojny i okupacji 1939–1944*, wstęp, wybór i opracowanie Kazimierz Przybysz, Warszawa 1992.

Spis treści

Im słoneczko wyżej, tym... Stalin bliżej..... 5

Lata 1939–1940

Zapowiedzi i rozczarowania

- Nr 1 – Odezwa premiera Władysława Sikorskiego do Narodu Polskiego,
6 października 1939 r. 15
- Nr 2 – Odezwa premiera Władysława Sikorskiego do uchodźców
polskich, 27 października 1939 r. 18
- Nr 3 – Odezwa rządu Władysława Sikorskiego do rodaków żyjących
pod okupacją, 18 grudnia 1939 r. 20
- Nr 4 – List do ministra spraw zagranicznych (?) od ministra Stanisława
Strońskiego (?) lub ministra Mariana Seydy (?) w sprawie
przyszłych granic Polski, 20 kwietnia 1940 r. 24
- Nr 5 – Załącznik do depeszy gen. Stefana Grota-Roweckiego
do premiera Władysława Sikorskiego w sprawie sytuacji
w okupowanej Polsce i jej przyszłości, 26 lipca 1940 r. 27

Rok 1941

Gdy wybuchła wojna na Wschodzie

- Nr 6 – List czytelnika nt. stosunków międzyludzkich w czasie wojny,
30 stycznia 1941 r. 37
- Nr 7 – „Barykada Wolności” o ustroju ZSRR, 20 marca 1941 r. 39
- Nr 8 – „Biuletyn Informacyjny” o rekompensacie za pokonanie
III Rzeszy, 24 kwietnia 1941 r. 40
- Nr 9 – Fragmenty wystąpień premiera Winstona Churchilla
i premiera Władysława Sikorskiego nt. powojennej przyszłości,
12 czerwca 1941 r. 43
- Nr 10 – „Biuletyn Informacyjny” o zarządzaniu powojennym światem,
3 lipca 1941 r. 45
- Nr 11 – Dwa listy nt. relacji robotnik – inteligent, 3 lipca 1941 r. 48

Jaka Polska po wojnie

Nr 12 – „Biuletyn Informacyjny” o zaprzestaniu czczenia marszałka Józefa Piłsudskiego, 16 lipca 1941 r.....	49
Nr 13 – „Biuletyn Informacyjny” nt. stosunku do Watykanu, 17 lipca 1941 r.....	50
Nr 14 – „Biuletyn Informacyjny” o wzroście napięcia między ludnością miast i wsi, 31 lipca 1941 r.....	51
Nr 15 – Przemówienie premiera Władysława Sikorskiego do Polaków po zawarciu układu z ZSRR, 31 lipca 1941 r.....	52
Nr 16 – Wizja Polski Ludowej według Komendy Obrońców Polski, 15 sierpnia 1941 r.....	56
Nr 17 – Program Polski Ludowej według PPS – Wolność, Równość, Niepodległość i Stronnictwa Ludowego „Roch”, wrzesień 1941 r.....	62
Nr 18 – Informacja gen. Stefana Grot-Roweckiego dla premiera Władysława Sikorskiego o ugrupowaniach politycznych działających w okupowanym kraju, 21 września 1941 r.....	76
Nr 19 – Notatka dotycząca tworzenia programu przyszłej Polskiej Partii Robotniczej, jesień 1941 r.....	96
Nr 20 – „Biuletyn Informacyjny” o podstawach programowych rządu gen. Władysława Sikorskiego, 30 grudnia 1941 r.....	99
Nr 21 – Założenia programowe Konfederacji Narodu, grudzień 1941 r.....	101

Rok 1942

Strach przed centrolewicą

Nr 22 – Meldunek gen. Stefana Grot-Roweckiego do władz w Londynie w sprawie niemożności powołania jednej platformy programowej przez partie działające w okupowanym kraju, 2 stycznia 1942 r.....	113
Nr 23 – Meldunek gen. Stefana Grot-Roweckiego do władz w Londynie nt. sytuacji w okupowanej Polsce i partii w niej działających, 17–21 stycznia 1942 r.....	117

- Nr 24 – Memoriał dla delegata rządu w sprawie funkcjonowania państwa w końcowym okresie okupacji i pierwszym okresie po wyzwoleniu, 25 lutego 1942 r..... 133
- Nr 25 – Stanowisko Obozu Narodowego w przypadku objęcia władzy po wojnie przez centrolewicę, 7 lipca 1942 (?) r..... 141

Rok 1943

Oficjalne dokumenty i prywatne opinie

- Nr 26 – Uchwały Stronnictwa Narodowego odnoszące się do granic i ustroju wyzwolonej Polski, styczeń 1943 r. 151
- Nr 27 – „Biuletyn Informacyjny” o społeczno-gospodarczych uwarunkowaniach demokracji w Polsce, 12 stycznia 1943 r. ... 159
- Nr 28 – Przemówienie noworoczne prezydenta Władysława Raczkiewicza opublikowane przez „Rzeczpospolitą Polską”, 12 stycznia 1943 r..... 162
- Nr 29 – Przemówienie min. Edwarda Raczyńskiego do Polaków w kraju, prezentujące cele wojenne Rzeczypospolitej, wydrukowane w „Rzeczpospolitej Polskiej”, 28 stycznia 1943 r..... 164
- Nr 30 – Informacja premiera Władysława Sikorskiego dla delegata rządu nt. zasad polityki, którymi powinna się kierować powojenna Polska, 15 lutego 1943 r. 166
- Nr 31 – Uchwała Rady Ministrów w sprawie nienaruszalności granic, 25 lutego 1943 r. 170
- Nr 32 – Informacja gen. Stefana Grota-Roweckiego dla premiera Władysława Sikorskiego nt. rozmów przedstawicieli Delegatury Rządu z kierownictwem PPR, 14 marca 1943 r. ... 173
- Nr 33 – Stanowisko Obozu Polski Walczącej wobec Związku Radzieckiego, 28 marca 1943 r. 175
- Nr 34 – Oświadczenie Krajowej Reprezentacji Politycznej nt. stosunków z ZSRR po ujawnieniu zbrodni katyńskiej, 9 maja 1943 r..... 180
- Nr 35 – Informacja gen. Stefana Grota-Roweckiego nt. stosunków społecznych w okupowanej Polsce i partii politycznych w niej działających, 6 czerwca 1943 r. 182

Nr 36 – Informacja premiera Władysława Sikorskiego nt. tworzenia wojska polskiego na Bliskim Wschodzie i w ZSRR, 9 czerwca 1943 r.....	184
Nr 37 – „Rzeczpospolita Polska” o polityce rządu na emigracji, 21 czerwca 1943 r.....	187
Nr 38 – Exposé Stanisława Mikołajczyka po powołaniu go na funkcję prezesa Rady Ministrów, 27 lipca 1943 r.....	190
Nr 39 – Odezwa Krajowej Reprezentacji Politycznej do Ukraińców, 30 lipca 1943 r.....	205
Nr 40 – Opinia Ministerstwa Sprawiedliwości w sprawie prawnych uwarunkowań reformy rolnej, 5 sierpnia 1943 r.....	208
Nr 41 – Deklaracja Krajowej Reprezentacji Politycznej nt. założeń ustrojowych wolnej Polski, 15 sierpnia 1943 r.....	217
Nr 42 – Komunikat Pełnomocnika Rządu nt. kształtu najwyższych władz, 1 września 1943 r.....	222
Nr 43 – Wystąpienie ministra spraw zagranicznych Tadeusza Romera przed Radą Narodową, 13 września 1943 r.....	224
Nr 44 – Tezy programowe „O co walczymy”, nr 2, sierpień–wrzesień 1943 r.....	231
Nr 45 – Notatki Bolesława Bieruta po lekturze prasy konspiracyjnej, 7/8 sierpnia – 8 października 1943 r.....	237
Nr 46 – Stanowisko Ministerstwa Prac Kongresowych w sprawie Niemiec, październik 1943 r.....	241
Nr 47 – Apel Krajowej Reprezentacji Politycznej w sprawach politycznych, październik 1943 r.....	245
Nr 48 – „Rzeczpospolita Polska” o powojennej przyszłości, 1 grudnia 1943 r.....	248
Nr 49 – Prywatna opinia gen. Kazimierza Sosnkowskiego nt. sytuacji Polski adresowana do gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego, 4 listopada 1943 r.....	255
Nr 50 – „Rzeczypospolita Polska” o potrzebie kontynuowania polityki nakreślonej przez grubą czwórkę, 20 listopada 1943 r.....	260

Nr 51 – Wywiad premiera Stanisława Mikołajczyka dla prasy brytyjskich dominionów, przed 10 grudnia 1943 r.	264
Nr 52 – Tezy uchwały Rady Ministrów w sprawie wschodnich obszarów Niemiec, 7 grudnia 1943 r.	267
Nr 53 – Meldunek gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego do premiera Stanisława Mikołajczyka w sprawie usytuowania władz w kraju, 29 grudnia 1943 r.	271
Nr 54 – Stanowisko delegata rządu odnośnie do meldunku gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego, 30 grudnia 1943 r.	280

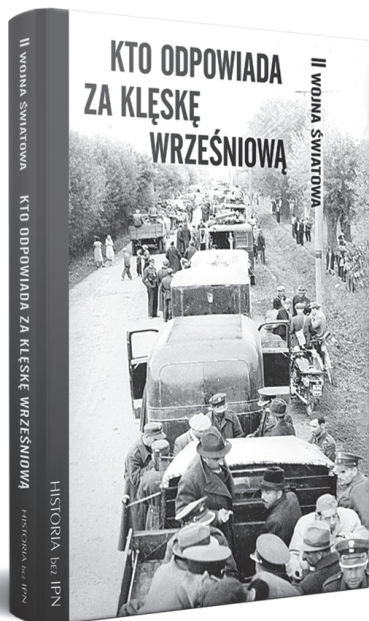
Rok 1944

Deklaracja RJN i Manifest PKWN

Nr 55 – Meldunek gen. Kazimierza Sosnkowskiego dla gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego nt. sytuacji Polski, 3 stycznia 1944 r.	293
Nr 56 – Protokół posiedzenia Centralnego Biura Komunistów Polski, 21 lutego 1944 r.	303
Nr 57 – Protokół posiedzenia Centralnego Biura Komunistów Polski, 23 lutego 1944 r.	308
Nr 58 – „Biuletyn Informacyjny” o relacjach Anglia – Polska – ZSRR, 2 marca 1944 r.	311
Nr 59 – Odpowiedź Rady Jedności Narodowej i pełnomocnika rządu do premiera Stanisława Mikołajczyka po jego rozmowach z premierem Winstonem Churchillem, 15 lutego 1944 r.	322
Nr 60 – Deklaracja Rady Jedności Narodowej „O co walczy Naród Polski”, 15 marca 1944 r.	325
Nr 61 – Informacja Naczelnego Wodza dla gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego, 22 marca 1944 r.	337
Nr 62 – „Biuletyn Informacyjny” o postawie premiera Winstona Churchilla w sprawach polskich, 20 kwietnia 1944 r.	339
Nr 63 – „Biuletyn Informacyjny” o potrzebie przebudowy przyszłej Rzeczypospolitej, 27 kwietnia 1944 r.	341
Nr 64 – Uwagi działaczy polskich będących w Moskwie do działalności i programu KRN, lato 1944 r.	344

Jaka Polska po wojnie

Nr 65 – „Biuletyn Informacyjny” o roli chłopów w powojennej Polsce, 4 maja 1944 r.....	347
Nr 66 – Analiza życia na wschodnich terenach III Rzeszy, 16 maja 1944 r.....	350
Nr 67 – „Trybuna Wolności” o Polsce i powojennym świecie, 15 maja 1944 r.....	353
Nr 68 – Komunikat Prezydium Związku Patriotów Polskich po wizycie członków KRN w Moskwie, 20 maja 1944 r.	358
Nr 69 – „Biuletyn Informacyjny” po wystąpieniu premiera Winstona Churchilla, 8 czerwca 1944 r.....	360
Nr 70 – Informacja o śmierci Józefa Becka, 15 czerwca 1944 r.	363
Nr 71 – Rezolucja Zarządu Głównego Związku Patriotów Polskich po rozmowach z kierownictwem KRN i dowództwem AL, 23 czerwca 1944 r.	364
Nr 72 – Sprawozdanie Delegacji KRN w wizyty w ZSRR, 5 lipca 1944 r.	368
Nr 73 – Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, 22 lipca 1944 r.....	370
Wykaz skrótów	380
Indeks osób	383

DOKUMENTY Z OKUPOWANEGO KRAJU I EMIGRACJI

Dokumenty powołanej przez gen. Sikorskiego komisji badającej klęskę wrześniową.

Gen. Władysław Sikorski o sanacyjnej elicie: rząd zdrady narodowej.

Zaczęta uciekać z Kraju najpierw „góra”, nie tylko w wojsku, ale i w administracji. Nic dziwnego, mieli przecież czym uciekać i za co.

Zapraszamy do zakupów naszych książek na stronie sklep.tygodnikprzeglad.pl, pod adresem sklep@tygodnikprzeglad.pl lub pod numerem tel. 22 635 84 10.

DWA TOMY NOWYCH TEKSTÓW O PAŃSTWIE, KTÓREGO NIE DA SIĘ WYMAZAĆ Z HISTORII PLUS NIEZNANE ARCHIWALIA

POLSKA RZECZYWIŚCIE LUDOWA OD JAŁTY DO PAŹDZIERNIKA '56

Obiektywne spojrzenie na ten ważny fragment historii Polski. Autorzy nie ulegają stereotypom prawicowej propagandy, nie powielają klisz. Dziedzictwo 45 lat starają się ocenić rzeczowo i obiektywnie. Za pomocą statystyk, dokumentów i materiałów z badań socjologicznych pokazują wymiar społeczny zmian ustrojowych i ich wpływ na losy ludzi.

POLSKA RZECZYWIŚCIE LUDOWA OD GIERKA DO JARUZELSKIEGO

Książka jest wyrazem niezgody na czarny obraz PRL, w której propagandyści prawicy widzą jedynie zło. Autorzy skupiają się na latach 1970–1989, rzeczowo pokazują procesy społeczne i wydarzenia polityczne kształtujące życie Polaków. Jest wielka polityka i jej kulisy. I jest obraz tego, jak wtedy żyliśmy.

PROFESOROWIE:

**Andrzej Walicki, Bronisław Łagowski, Dariusz Jarosz,
Ludwik Stomma, Andrzej Werblan, Lech Mażewski,
Dariusz Łukasiewicz, Krzysztof Wasilewski i inni autorzy**